

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

Datums skatāms laika zīmogā Nr. 1-8/41
Uz 20.10.2021 111.9/7-53-13/21

Latvijas Republikas Saeima
saeima@saeima.lv

Par likumprojekta “Pašvaldību likums” (Nr.976/Lp13) 16.pantu “Ierobežojumi amatu ieņemšanai domē”

Tiesībsargs ir saņēmis Jūsu 2021.gada 20.oktobra vēstuli Nr.111.9/7-53-13/21, kurā tiesībsargs līdz 2021.gada 27.oktobrim ir aicināts sniegt atzinumu Valsts pārvaldes un pašvaldības komisijai par likumprojekta “Pašvaldību likums” (Nr.976/Lp13) pirmajā lasījumā atbalstīto 16. pantu “Ierobežojumi amatu ieņemšanai domē”.

Likumprojekta “Pašvaldību likums” (Nr.976/Lp13) 16.panta “Ierobežojumi amatu ieņemšanai domē” pirmajā un otrajā daļā ietverti ierobežojumi deputātiem, kam kriminālprocesā piemērots procesuālais piespiedu līdzeklis (drošības līdzeklis) – noteiktas nodarbošanās aizliegums, ieņemt domes priekšsēdētāja vai priekšsēdētāja vietnieka amatu.

Salīdzinājumam šobrīd likuma “Par pašvaldībām” 19.panta trešajā daļā noteikts, ka domes priekšsēdētāju ievēlē no attiecīgās domes deputātiem. Atbilstoši minētā likuma 62.pantam priekšsēdētājs veic domes darbības administratīvo vadību. Lēmums par personas ievēlšanu par domes priekšsēdētāju ir uzskatāms par politisku un tā tiesiskuma izvērtēšana šobrīd nav iespējama, jo pašvaldības domes priekšsēdētāja amata kandidātam netiek izvirzīti izvērtējami kritēriji ārpus deputāta statusa iegūšanas.

Likumprojekta anotācijā norādīts, ka uz likumprojekta 16.pantu attiecināms Kriminālprocesa likuma 254.pantā minētais drošības līdzeklis. Ar amata pildīšanas ierobežojumu saprotams gan aizliegums veikt konkrēta amata pienākumus, gan arī aizliegums realizēt tiesības, kuras paredzētas pienākumu veikšanas nodrošināšanai. Līdz ar to, ja personai piemērots attiecīgais drošības līdzeklis, tā noteiktu laika periodu nav tiesīga nedz pildīt pienākumus, nedz arī izmantot tiesības, ko attiecīgais amats paredz, lai sasniegtu Kriminālprocesa likuma mērķi pēc iespējas ātrāk un efektīvāk novest

kriminālprocesu līdz krimināltiesisko attiecību taisnīgam noregulējumam bez neattaisnotas iejaukšanās personas dzīvē. Anotācijā norādīts, ka šāda ierobežojuma papildu ietveršana Likumprojekta 16.pantā nerada personai jaunu pamattiesību ierobežojumu. Personai, kurai piemērots attiecīgais drošības līdzeklis, ir aizliegts uz laiku izmantot konkrēta amata tiesības saskaņā ar Kriminālprocesa likumu, neatkarīgi no tā, vai projektā šāds aizliegums būtu ietverts. Starp piemēroto drošības līdzekli un veicamajiem amata pienākumiem ir konkrēta sasaiste. Ja personai ir piemērots tāds drošības līdzeklis, kas neļauj pildīt noteiktus amata pienākumus, tad šāda persona attiecīgajā amatā nebūtu jāievēlē, tādējādi nodrošinot pilnvērtīgu pašvaldības darbu.

Satversmes 101.pants noteic, ka ikvienam Latvijas pilsonim ir tiesības likumā paredzētajā veidā piedalīties valsts un pašvaldību darbībā, kā arī pildīt valsts dienestu. Ievērojot minēto, personai ir tiesības kandidēt pašvaldības vēlēšanās, kā arī ievēlēšanas gadījumā veikt deputāta pienākumus bez kādas iejaukšanās šā amata funkciju izpildē, kas būtu pretēja vispārējiem tiesību principiem un Satversmē noteiktajām tiesībām.

Salīdzinājumam Satversmes tiesa iepriekš ir izskatījusi lietu Nr.2019-08-01, kurā tika analizēti darbības ierobežojumi Saeimas deputātiem, kurā tiesa uzsvēra, ka Satversmes 101.pants paredz personai tiesības ne tikai piedalīties Saeimas vēlēšanās, bet arī tiesības ievēlēšanas gadījumā pildīt deputāta amatu bez tādas iejaukšanās šā amata funkciju izpildē, kas būtu pretēja vispārējiem tiesību principiem un Satversmē noteiktajām tiesībām. Ja persona ir ievēlēta Saeimā, tad Satversmes 101.pants piešķir tai tiesības piedalīties Saeimas darbā deputāta statusā. Tiesības piedalīties Saeimas darbā – Saeimas un Saeimas komisiju sēdēs, tajās izsakoties un balsojot –, kā arī darboties Saeimas vārdā institūcijās, kurās Saeima deputātu ir ievēlējusi vai apstiprinājusi, un, visbeidzot, saņemt atalgojumu par savu pienākumu izpildi, ir daļa no deputāta amata tiesībām (*Satversmes tiesas 2019.gada 23.decembra sprieduma lietā Nr.2019-08-01 10. un 11.punkts*).

Lai gan personai nav subjektīvās tiesības ieņemt noteiktu amatu, viņai ir tiesības uz amatu pretendēt. Tiesībsarga ieskatā, tiesības kandidēt un potenciāli ieņemt noteiktus amatus pašvaldībā ir daļa no tiesību klāsta, kas ir saistīts ar personas ievēlēšanu domē. Tādēļ tiesībsarga ieskatā, Likumprojektā ietvertais ierobežojums kandidēt uz domes priekšsēdētāja amatu personas Satversmes 101.pantā noteiktās deputāta tiesības tomēr ierobežo vairāk nekā tas izriet no kriminālprocesuālā drošības līdzekļa būtības, kas attiecas uz amata pienākumu faktisko izpildi. Ievērojot minēto, Likumprojektā (jaunā tiesību normā) nosakot ierobežojumu kandidēšanai uz domes priekšsēdētāja vai priekšsēdētāja vietnieka amatu, tiek ierobežotas personu Satversmes 101.pantā ietvertās tiesības. Papildus tam, jāņem vērā, ka konkrētajā situācijā ir jāvērtē arī Satversmes 92.pantā ietvertā nevainīguma prezumpcijas principa ievērošanu, paredzot ierobežojumu kandidēt uz domes priekšsēdētāja amatu laikā, kad personas vaina nav pierādīta ar spēkā stājušos notiesājošu tiesas spriedumu.

Ierobežojuma leģitīmais mērķis līdzīgi kā iepriekš norādītajā Satversmes tiesas lietā ir demokrātiskas tiesiskas valsts iekārtas aizsardzība. Minētais ierobežojums sasniedz leģitīmo mērķi, novēršot šaubas par Satversmes un likumu ievērošanu domes lēmumu pieņemšanas procesā. Tiesībsargs pieļauj, ka ierobežojums var arī veicināt kriminālprocesuāla drošības līdzekļa piemērošanas efektivitāti un domes administratīvo funkciju izpildes nepārtrauktību.

Vērtējot ierobežojuma nepieciešamību, jāanalizē, vai leģitīmo mērķi nevar sasniegt ar personas tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem.

Nevainīguma prezumpcijas princips neliedz apsūdzību izvirzošajām un uzturošajām iestādēm veikt kriminālprocesuālus pasākumus un piemērot aizdomās turētajai vai apsūdzētajai personai kriminālprocesuālus drošības līdzekļus, tostarp apcietinājumu. Tāpat nevainīguma prezumpcijas princips neliedz kompetentajām iestādēm celt apsūdzību un apgalvot, ka persona ir vainīga noteikta noziedzīga nodarījuma izdarīšanā (*sal. sk. Satversmes tiesas 2006.gada 23.februāra sprieduma lietā Nr.2005-22-01 5.punktu*). Atbilstoši šobrīd spēkā esošajam normatīvajam regulējumam ievēlētām domes amatpersonām ir iespējams piemērot kriminālprocesuālu drošības līdzekli – noteiktas nodarbošanās aizliegumu un faktiski ierobežot amatpersonas tiesības pildīt amata pienākumus. Tādēļ jau atbilstoši pašreizējam normatīvajam regulējumam kriminālprocesuāla drošības līdzekļa piemērošana var novērst riskus, ko aizdomās turamā vai apsūdzētā deputāta rīcība var radīt demokrātiskas tiesiskas valsts iekārtai vai arī kriminālprocesa izmeklēšanas interesēm.

Kriminālprocesa likuma 254.panta pirmā daļa paredz, ka noteiktas nodarbošanās aizliegums ir ar procesa virzītāja lēmumu noteikts ierobežojums aizdomās turētajam vai apsūdzētajam uz laiku veikt noteikta veida nodarbošanos (darbības) vai pildīt konkrēta amata (darba) pienākumus. Kriminālprocesa likuma 287.panta trešās daļas 2.punkts paredz, ka tiesnesis, izskatot sūdzību par piemēroto piespiedu/drošības līdzekli, var sūdzību apmierināt, atcelt pārsūdzēto lēmumu un attiecīgi piemērot nepieciešamo piespiedu līdzekli vai atteikties tā piemērošanu. Vēršu uzmanību, ka konkrēto drošības līdzekli nevar piemērot par personas iespējamu nākotnē ieņemamu amatu. Drošības līdzeklis, izvērtējot konkrētā kriminālprocesa apstākļus, tiek piemērots par konkrētu personas amatu noteiktā laika periodā. Ar šādu kriminālprocesuālu drošības līdzekli nevar noteikt ierobežojumu ieņemt amatu nākotnē, pirms persona šo amatu vēl ir ieņēmusi. Minētais rada šaubas par iespēju praksē faktiski piemērot Likumprojekta 16.pantā noteikto ierobežojumu pirms personas ievēlēšanas amatā.

Papildus tam jānorāda, ka drošības līdzekļa piemērošana nevar būt beztermiņa. Jāuzsver, ka Satversmes 92.pantā un Konvencijas 6.pantā nostiprinātās tiesības uz taisnīgu tiesu ietver arī tiesības uz lietas izskatīšanu saprātīgos termiņos. Tādēļ apgrūtinājumam, ko domes darbībai var radīt amatpersonai piemērots drošības līdzeklis, nevajadzētu būt sevišķi ilgstošam. Savukārt pēc kriminālprocesa noslēgšanās atkarībā no tā rezultāta ir vērtējama deputāta atbilstība Pašvaldības domes vēlēšanu likuma 9.pantā noteiktajiem deputāta ierobežojumiem vai arī zūd šķēršļi domes priekšsēdētāja amata ieņemšanai.

Apkopojot minēto, tiesībsarga ieskatā, pašreizējais normatīvais regulējums (Kriminālprocesa likuma 254.pants) jau ietver personas tiesības mazāk ierobežojošus līdzekļus, kas ļauj sasniegt izvirzīto leģitīmo mērķi – demokrātiskas tiesiskas valsts iekārtas aizsardzību, nenosakot jaunus tiesību ierobežojumus un ietverot mazāku personas Satversmes 101.pantā ietverto tiesību ierobežojumu. Papildus tam, tiesībsargam ir šaubas vai Likumprojekta 16.panta pirmajā daļā noteiktais ierobežojums pašreizējā redakcijā vispār var ietekmēt deputāta iespēju kandidēt uz priekšsēdētāja amatu, ievērojot, ka drošības līdzekli – noteiktas nodarbošanās aizliegumu – nepiemēro par potenciāli nākotnē ieņemamu amatu.

Ar cieņu
tiesībsargs

Juris Jansons

Laura Lapīņa, 67686768
laura.lapina@tiesibsargs.lv

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu